

Megjegyzések a „Módszerváltozás a fakitermelésben” kerekasztal beszélgetéshez

Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy a kerekasztal-beszélgetés megrendezésével, a beszélgetés céljával és szükségességével mind az Erdészeti és Faipari Főosztály dolgozói, mind magam, teljes egészében egyetértünk. Szükséges volt, és a továbbiakban is szükséges egyes égető kérdések megtárgyalása őszinte, kötetlen beszélgetések formájában és a beszélgetésekről tájékoztatni kell a széles körű szakközönséget.

A kerekasztal-beszélgetés meghívottai ill. résztvevői között nem voltak ott az irányító szervek (MÉM, FAGOK), valamint az erdőrendezőiségek képviselői. Ennek egyik következménye, hogy számos felvetett kérdésre csak utólag adható válasz, mert a kerekasztal-beszélgetés ezekben csak a problémák felvetéséig juthatott el. A feltétlenül őszinte és jószándékú, de tájékozatlanságból adódó felszólalások helyesbítésére is csak utólag kerülhet sor, mert a kerekasztal beszélgetés egyes témái nem a valóságos helyzetből indultak ki.

Megjegyzem még, hogy több témában a tájékoztatás az egyes felszólalók saját gazdaságukra vonatkozó problémákat általánosították, holott olyan megállapítások, amelyek egy-egy gazdaságra helytállóak, az egész ágazatra, vagy az összes állami erdőgazdaságra már nem vonatkoztathatók.

Ez alkalommal csak a tájékozatlanságból adódó téves információkat és az erdőrendezőiségek szerepét szeretnénk röviden tisztázni.

A „Mennyit vágjunk?” kérdéssel kapcsolatban a kerekasztal beszélgetés résztvevői — ellentmondásosan — az üzemtervekkel és az erdőfelügyelettel kapcsolatos kérdéseket vetették fel és tárgyalták meg az erdőrendezőiségek képviselői nélkül. A megbeszélés során a fakitermelés növelésével mindenki egyetértett, de az üzemtervi keretszámokkal, illetve azok végrehajtásával viszont már kevésbé. Az egyetértéssel fogadott népgazdasági célok azonban az üzemtervi adatok alapján kerültek meghatározásra, ha tehát kétségbevonjuk az üzemtervi adatokat, vagy azok teljesíthetőségét, akkor lényegében az ezekből levezetett népgazdasági célokat is megkérdőjelezzük. Itt mindjárt kiténik az első pontatlan tájékoztatás. A kerekasztal beszélgetés szerint „erdőgazdaságaink hosszú évek óta 20—25%-os lemaradásban vannak”. A tényleges helyzet azonban az, hogy az összes fakitermelési előirányzatot az erdőgazdaságok 1971-ben 101%-ra, 1975-ben 93%-ra, a IV. ötéves tervben 97%-ra teljesítették. A véghasználatban azonban az utóbbi 5 évben valóban 17—19% volt a lemaradás. Az erdőgazdaságonkénti teljesítés szóródása meglehetősen nagy: az összes fatömegben 80—125%, a véghasználatban 69—110%. (Egyébként az üzemtervi előíráshoz viszonyított teljesítés elemzését „Az Erdő” minden évben közli, a főosztály részletes elemzését minden gazdaságnak megküldi.)

Az 1977. évi favágatási előtervekben az erdőgazdaságok az összes fakitermelést 97%-ra, a véghasználatokat 91%-ra tervezik. Az üzemtervi mérlegbe-számolókat éppen ezért emelik ki — esetenként sarkítva — az üzemtervi előírástól való lemaradást, hogy ezzel rámutassanak a lehetőségek ki nem használására.

Az erdőrendezési mérlegek nem a nagyközönség számára készülnek, hanem a főhatóság informálására. Nem lenne tehát politikus a mérlegbeszámolókbán

az erdőállomány-gazdasági problémákat elhallgatni, amikor azok felső szintű intézkedéseket igényelnek.

Nem a megbélyegzés, hanem a népgazdasági célok megvalósítása tehát a célunk. Egy-egy erdőgazdaság értékelésénél a főhatóság kitér az üzemtervszerű gazdálkodás elemzésére, de ez csak egy ügyirat formájában történik és mivel esetenként kedvezőtlen, csak szűk körben válik ismertté. A szakajtóban megjelenő értékelések ezt a kérdést alig érintik, talán éppen azért, mert érezzük, milyen jelentős problémák rejlenek a számok mögött.

Tény az, hogy az új üzemterv belépésével módosulnak a keretszámok, és mivel minden évre esik erdőgazdaságonként néhány körzetre üzemtervmegújítás, lényegében minden évben új előírást kap az erdőgazdaság. Egy-egy üzemtervezési körzet előírása viszont 10 évig állandó, és a változás nem olyan mértékű, hogy károsan hatna egy nagy vállalat gazdálkodására.

A IV. ötéves tervben az erdőgazdaságok üzemtervi előírása mind véghasználatban, mind az összes kitermelhető fatömegre vonatkozólag 13%-kal növekedett és 13,5%-os növekedést irányzott elő a IV. ötéves terv is. Az 1977. évi üzemtervi előírás 25 ezer m³-rel, 0,5%-kal kisebb, mint az 1976. évi előírás.

Tudjuk, hogy a magtermés hiánya, a mesterséges erdőfelújítás megoldatlansága, a munkaerő-helyzet és egyéb problémák miatt a véghasználat ilyen mértékben nehezen fokozható. Ennek oka azonban nem az üzemterv és ezért a teljesíthetőség feltételeit kell megteremteni.

Igaz az, hogy esetenként egy-egy községhatárban az új üzemterv szerint 20—30%-kal csökken, vagy nő a véghasználati fatömeg. A gazdálkodó szakemberek ezt általában értetlenül fogadják, alig akarják megérteni, pedig a várható csökkenést már a lejárt üzemterv III/b. táblázata is kimutatta, tehát számítani kellett rá. A vágáséretté váló faállományok mennyisége nem az üzemtervezőtől függ, hanem objektív körülmény és rendszerint a kedvezőtlen korosztályviszonyokból adódik. Rá kell mutatni arra is, hogy azokon a területeken, ahol kedvezőtlenebbek a termelési feltételek és gyengébb a faállomány, a növekvő véghasználati fatömeggel általában nem számolnak. Ezek a véghasználatok rendszeresen elmaradnak, nem tartják meg az átlagos állományminőségi arányokat, mindig a jobb állomány irányába térnek el és ez később valóban nehéz helyzetet teremt majd.

Újból egy idézet: „...résztvevőinek tapasztalata szerint ... Általában nagyobb fatömeggel számolnak...” Ez — mondják — a tapasztalat, de az okmányok (C lapok, bruttósisítási jegyzőkönyvek) mást igazolnak.

Megvizsgáltattuk erdőrendezőségeinkkel azokat az erdőrészleteket, amelyeknek faállományát az erdőgazdaságok 1975-ben teljes területtel és teljes fatömeggel kitermelték.

Az értékelés során 1629 erdőrészletet vizsgáltunk meg, melynek összes területe 8022 ha, a kitermelt fatömeg pedig 2 019 350 bm³ volt, az 1975-ben kitermelt véghasználati fatömeg 46%-a. Az érintett erdőrészleteknek a kitermelésévére növedékesített előírásai 1 955 786 m³-t tettek ki, így a kitermelt fatömeg 3,25%-kal, 63 ezer m³-rel volt nagyobb, mint az üzemtervi előírás. Természetesen itt is van szóródás, némely erdőrészletben jelentős, továbbá a bruttósisításban is vannak szubjektív elemek. Ezeket figyelembe véve azért megállapíthatjuk, hogy üzemterveink fatömege az elfogadható hibahatáron belül van.

A gyéritéssel kapcsolatos felszólalások is bizonyos pontosításra szorulnak. A véghasználati-előhasználati üzemtervi előírás aránya 27%, tehát inkább a 3 : 1 arányhoz (25%) áll közelebb, mint a 3 : 2 arányhoz (40%).

Nem volt szerencsés a sárvári erdőre hivatkozni, mert megvizsgáltattuk a sárvári erdők előírásait, amelyek DR. MÁRKUS (1975) szerint 1921—30 között

főhasználatban	91 432 m ³ ,	60,5 ⁰ / ₀
előhasználatban	59 638 m ³ ,	39,5 ⁰ / ₀

voltak, így az arány nem 3 : 1, hanem 3 : 2 volt „a gyakran példaképp állított sárvári erdőben, és még így is kellő nevelést kaphatnak...”.

Az 1969-ben készített üzemterv szerint azonos területen:

véghasználati előírás	83 283 m ³	60,3 ⁰ / ₀
előhasználati előírás	54 756 m ³	39,7 ⁰ / ₀

Hosszabb távon hatékonyak nem tekinthető kötelezettségeket 1971 óta az üzemtervek általában már nem írnak elő, a korábbiak felülvizsgálata is javarészt megtörtént már. Csak egy példa: a növedékfokozó gyérítések területi előírása az erdőgazdaságoknál az 1971. évi 32,4 ezer ha-ról 15,7 ezer ha-ra, tehát a felére csökkent. Időközben a gyakorlat kezdeményezésére a hektáronkénti kitermelt fatömeg jelentősen nőtt, (1975-ben 58 m³ volt), de összességében így is az 1971. évi előírásnál 140 ezer m³-rel kevesebb.

Nem ilyen nagy mértékben, de közel 5000 ha-ral csökkent a fiatalkori nevelővágások területi előírása is (1971 — 51 190 ha, 1977 — 45 513 ha).

Az erdőgazdaságok kezelésében mintegy 960 ezer ha erdő van, ebből 80 ezer ha az erdősítés alá vont terület, a 10 évi véghasználati terület kb. 130 ezer ha, így erdőnevelési tevékenységet mintegy 750 ezer ha-on kell folytatni. Az évi előírás 61 ezer ha, a visszatérési idő tehát átlagosan 12,3 év. Figyelembe véve a fiatal korosztályok magas arányát, a gyorsan növő fafajok 30⁰/₀-os arányát, a nevelővágások előírásai helytállóak.

Az erdőfelügyelők általában hatással vannak az üzemtervi előírások végrehajtására. Kényszeríteni azonban senkit sem tudnak, erre semmilyen eszköz nem áll rendelkezésükre. Az egyösszegben megállapított erdőfenntartási járulék szintén nem „kényszeríti” a gazdálkodót a véghasználati lehetőségek maximális kihasználására, és ezt jól bizonyítják a használati módokban előbb kimutatott eltérések. Ettől függetlenül teljesen egyetértünk azzal, hogy intenzív kapcsolat szükséges az erdőgazdálkodók és az erdőrendezőségek között. Ehhez azonban alapvetően szükséges, hogy csak a szakmailag helyes alapelvekre alapozódjék ez az együttműködés. Az ilyen együttműködést évtizedek óta szorgalmazzuk.

Az intenzív együttműködés talán leglényegesebb az üzemtervezés időszakában. Az előzetes jegyzőkönyvekben, a zárójegyzőkönyvekben lehetősége van a gazdálkodó szerveknek előre, illetve utólag észrevételeiket megtenni, amelyek figyelembevételével dönt a főosztály az üzemtervezési irányelvek meghatározásában, illetve az üzemtervek jóváhagyásakor. Sajnálatos, hogy e jegyzőkönyvek tárgyalása, aláírása sokszor csak formális, az üzemterveket utólagosan bírálják, és rendkívül sok az olyan üzemtervtől eltérő tevékenység kérelem, amelyeket már az üzemtervezéskor figyelembe lehetett volna venni.

Összességében tehát megállapítható, hogy az üzemtervek általában jók.

— A véghasználati besorolások megalapozottak, kielégítik a népgazdaság azon igényét, hogy faszükségletünk mind nagyobb hányadát biztosítsuk hazai forrásokból.

— A fatömeg-előírások véghasználatban jók, gyérítésben követik a végrehajtás gazdaságosságával kapcsolatos igényeket.

— A véghasználati-előhasználati kitermelések aránya közel azonos a kerekasztal-beszélgetésben megfelelőnek tartott, 3 : 1 aránnyal.

Végül meg kell említenem, hogy sokan a *mennyit vágjunk?* kérdés megválaszolását elsősorban az erdőgazdaságokra bízják, a „*mivel és hogyan?*”-ra pedig a főhatóságtól várják a választ. *Nem lenne helyesebb a fordítva?*

Gáspár-Hantos Géza

A gyéritések kérdéséhez az erdőrendezés szemszögéből (AFZ. 1976. 588—590)
Az erdőrendezés feladatát Baden-Württembergben a következőkben határozták meg (1970): „Az eddigi gazdálkodás és a gazdálkodás jelenlegi állapotának felülvizsgálata, a gazdasági eredmények értékelése, az üzemvitel tervszerű szabályozása és alakítása a célkitűzések szerint a gazdasági törvények figyelembevételével”.

A gyéritések helyzetének, ellenőrzésének és tervezésének különleges jelentősége van az erdőrendezésben is. Ezért a témával kapcsolatosan széles körű továbbképzés indult meg, amit szükségessé tesz az is, hogy 1975 óta az erdőrendezés az erdőrészteltek jövő kezelésének módját a rendelkezésre álló erdőnevelési modellek alapján határozza meg.

A gyéritésekkel kapcsolatos intenzív erdőrendezési tevékenység meglepő eredményekre vezetett már az első szakaszban és feltárta az erdőneveléssel kapcsolatos főbb gyakorlati nehézségeket.

A lucfenyő állományok gyérités-tervezése során megállapították, hogy:

- az összesfatermés átlagnövedékét eddig messze a valóságos alá becsülték,
- a fakészletek nagyobbak, mint amelyeket a Wiedemann-féle fatermési táblák kimutatnak,
- a törzszám túlzottan nagy, azért a kívánatos erőteljesebb belevágást nem lehet tervezni,
- a h/d értékek még a „V” fák esetében is túl nagyok (80 fölött).

Az erdőrendezők általános megállapítása az volt, hogy az erdőnevelés állapota jelenleg csak kis mértékben felel meg a célkitűzésekben szereplő állapotnak. Számos egyéb tényező mellett az erdőrendezési tervező munka is felelős a fennálló problémák egy részéért.

Az erdőrendezés az előhasználatokat a korábbi időszakban igen kis részarányal tervezte (24—35%). Ezáltal a faállományok nevelését leblokkolta. A valóságos állapot szerint az idősebb lucosok előhasználati fatömege igen nagy, meghaladja a Wiedemann-féle fatermési táblák előírásait. A sűrű állományok általában nem érik el a tőlük várt célválasztékok méreteit. Éppen ezért a fiatal és az idősebb állományokban egyaránt át kell térni az intenzív gyéritésekre.

Az erdőrendezésnek az új tervezés során az előhasználati részarány növelésénél kell az intenzív erdőnevelés lehetőségeit megteremtenie a gyakorlat számára. Az 1974/75. évi tervekben már 40—50%-os az előhasználatok aránya.

A magas erdőrendezési követelmények a helyi szakemberek magas felkészültségét igénylik a realizálás során. Többek között meg kell jelölni a helyesen kiválasztott „V” fákat (Z-Stämme). Ha a gyakorlat a gyéritési modelleknek meg akar felelni, akkor a 10 éves üzemtervezési időszakon belül pontosan meg kell határozni a gyéritésre kerülő faállomány szerkezetét. Ezt követően a közelítés jelenti a meghatározó tényezőt. A nagyobb fatömeg és a gépesítés ismételten növekvő közelítési károkat eredményez.

Az erdőrendezésnek közvetítő szerepe van a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásában.

Az ismertettett cikkből kitűnik, hogy az erdőnevelés fejlesztése külföldön is számos újszerű gazdasági és erdőrendezési feladat megoldását igényli. A MÉM Erdőrendezési és Faipari Főosztálya ez évben adta ki az erdőnevelési modell táblázatokat, amelyek az ERTI kutatási eredményei alapján készültek. Ezek alkalmazása az első időszakban nyilván nem lesz problémamentes. A továbbképzés során erre különösen kell ügyelni! A téma alapos ismeretének birtokában lehet csak az erdőnevelési modell táblákat a gyakorlatban célravezetően alkalmazni.

(Ref. dr. Solymos R.)